Сімвалы і вобразы ў беларускай народнай вышыіўцы

Вобразы Сонца і Зямлі

Нашы продкі-славяне лічылі, што галоўнымі багамі сярод людзей і ў прыродзе з'яўляюцца светлае Сонца і Маці-Зямля-Карміцелька. Ад іх пайшло ўсё жыццё на зямлі. Бог Сонца і Маці-Зямля даюць людзям усё: хлеб і ваду, цяпло і святло, рэчкі і азёры, палі і лясы.

Іх дзеці – Ярыла і Жытняя Баба – глядзяць за ўродам жыта і пшаніцы. У Ярылы і Жытняй Бабы былі свае дзеці – ураджай Жыцень, ураджай Спарыш, ураджай Рай, ураджай Багач. Яны глядзелі, каб на ніве быў урод, каб жытні колас быў цяжкі, каласісты, каб уся ніва была застаўлена снапамі ды бабкамі, каб сталы ламіліся ад хлеба-караваю.

У старыя часы да Сонца як да бога звярталіся па дапамогу.

Вобраз Сонца мае выгляд ромба з праменямі ўбакі. Запаўненне ромба мае розныя варыянты.

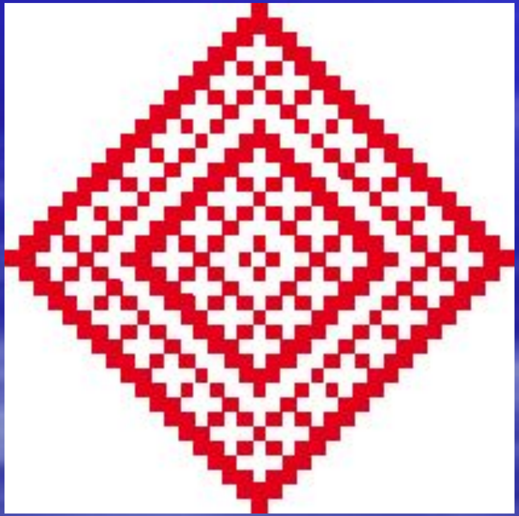

Вобраз Зямлі-Карміцелькі набыў выгляд ромба, запоўненнага маленькімі квадрацікамі ці ромбікамі. Гэта нібы зярняткі, роўна засеяныя на полі дбайнай рукой селяніна.

Вобразы дрэва і палёў

Жыццё нашых продкаў было цесна звязана з лесам. Ён даваў дрэва на будаўніцтва і розныя вырабы, карміў грыбамі і ягадамі, ачышчаў паветра, насычаў яго кіслародам. Таму ў народнай творчасці так часта прысутнічае вобраз дрэва: магутнага волата-дуба, пяшчотнай дзяўчыны-бярозы, гаротнай сіраты-каліны, прыгожай ўдавіцы-рабіны, удалога малайца-клёна.

Таксама натхняла рукадзельніц прыгажосць палёў, якія залацяцца спелым жытам, і зялёных, ці квецістых лугоў.

Вобраз песні

Калі дзяўчаты вышывалі ўзоры, яны спявалі песні. Асабліва падабаліся ім песні аб каханні. Песні і ўзоры суправаджалі беларускую сялянку напрацягу ўсяго жыцця. Гэта як самыя блізлія сябры, яе мары і спадзяванні. Гозныя па настроі песні выклікалі нараджэнні розных узораў.

Вобраз Маці–Радзіцельніцы

Вобраз маці характэрны для мастацтва ўсяго свету, але ў беларусаў карыстаецца асаблівай любоўю. Магчыма таму, што працавіты, міралюбівы беларускі народ, які ніколі ні на каго не нападаў, сам не раз цярпеў ад варожых нашэсцяў, якія неслі на беларускую зямлю спусташэнні і смерць. Ратавала народ ад канчатковай пагібелі толькі здольнасць жанчыны нараджаць. Таму і ўслаўлялі нашы продкі жанчыну-маці, упрыгожваючы яе стылізаваным сімвалам многія свае вырабы.

Калі Бог хоча благаславіць жанчыну, ён пасылае ёй у дар дзіця. Таму ў старыя часы найбольш шанаванай, найбольш паважанай была багіня Маці-Радзіцельніца. Яна нарадзіла і выхавала нас усіх, дала нам самае дарагое – жыццё.

Вобраз агню

У язычніцкіх славян быў пашыраны культ агню. Увогуле агонь, ачаг у нашай свядомасці звязваецца з домам, сям’ёю. Вытокі гэтых вераванняў – у тых часах, калі чалавек упершыню навучыўся карыстацца сілай агню.

У славян агнём загадваў Жыжаль – блізкі сваяк антычнага грэчаскага бога агню і рамёстваў Гефеста. “Жыжаль – добры дзядзька. Ён усіх абдорыць: жанок – сярпамі, мужыкоў – лемяхамі, дзетак цяплом сагрэець. Выпаліць печы, каб старыя грэлі плечы”.

У вышыўцы і ткацтве Жыжаль паказваецца багата распрацаваным матывам, у аснове якога – васьміканцовая разетка – зорка. Ад яе адыходзяць стылізаваныя ці досыць рэалістычныя раслінныя ўзоры.

Вобраз Ярылы

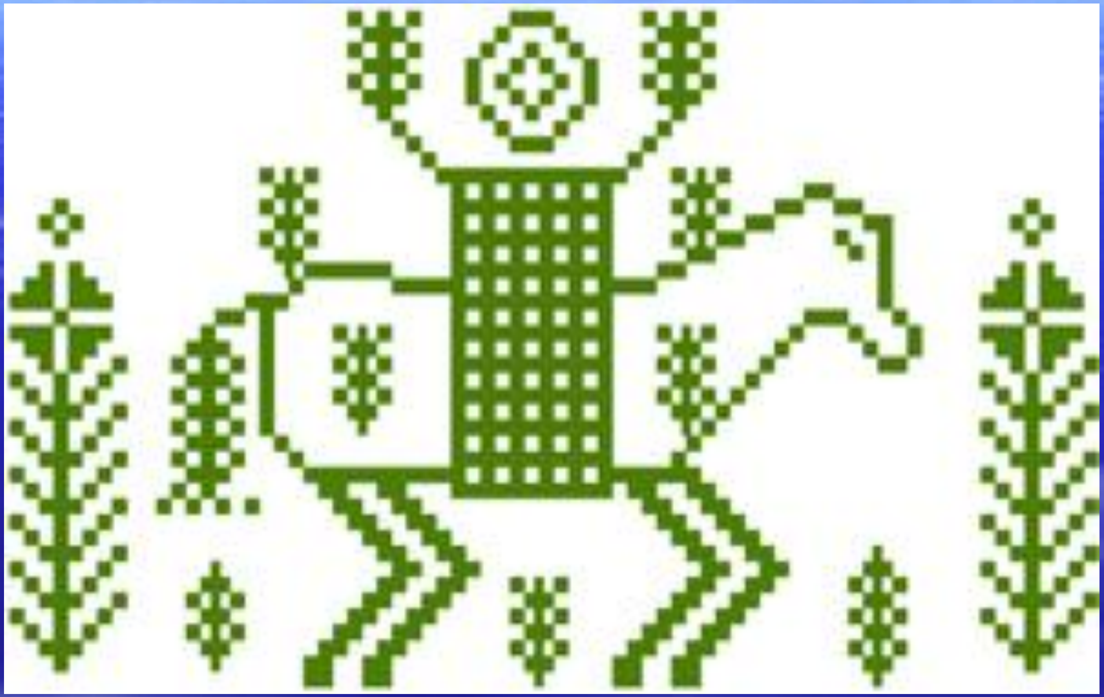

Ярыла ў язычніцкай міфалогіі ўсходніх славян – бог сонца, вясны і ўрадлівасці, кахання. Гэты вобраз у народным уяўленні ўвасабляў абуджэнне прыроды пасля зімовага сну, змену зімовага холаду на веснавую квецень. У гонар Ярылы праводзіліся вясновыя святкаванні, якія суправаджаліся спевамі, плясками, карагодамі. У часы хрысціянства Ярыла заменены святым Юрыем.

Ярыла – сімвал адвечнага росквіту вытворчых, жыццёвых сіл прыроды. Само слова паходзіць, відаць, ад слоў "яр, ярына, яравы", што значыць веснавы, як яравая пшаніца ці жыта.

Вобраз Ярылы шматбачлівы, як шматбачлівая вясна – то халодная, то цёплая, то дажджлівая, то сухая. Таму і ў народнай творчасці вобраз Ярылы ўвасоблены многімі узорамі.

Вобраз кахання

Найбольш поўным выразнікам лірычных і паэтычных настрояў у народным мастацтве былі птушкі. Так, зязюля сімвалізавала жанчыну-удаву, салавей – песняра кахання, сокал – вобраз каханага, арол – героя.

Што датычыць голуба – ён сімвалізуе многія паняцці. Так, ён выступае як сімвал міру, у хрысціянстве абазначае Святога духа. Але часцей за ўсё ён сімвалізуе каханне.

Так, пачатак кахання, першае знаёмства хлопца з дзяўчынай сімвалізуюць два галубы, павернутыя галовамі ў адзін бок, якія ідуць адзін за адным.

Калі птушкі павернуты галовамі адна да адной, а асабліва калі паміж імі – букет кветак, – гэта сімвал кахання ў самым росквіце.

Калі ж птушкі павернуты галовамі ў розныя бакі – на жаль, каханне скончылася. Гэта выява – паэма пра трагічнае каханне, каханне без узаемнасці.

Вобраз пеўня

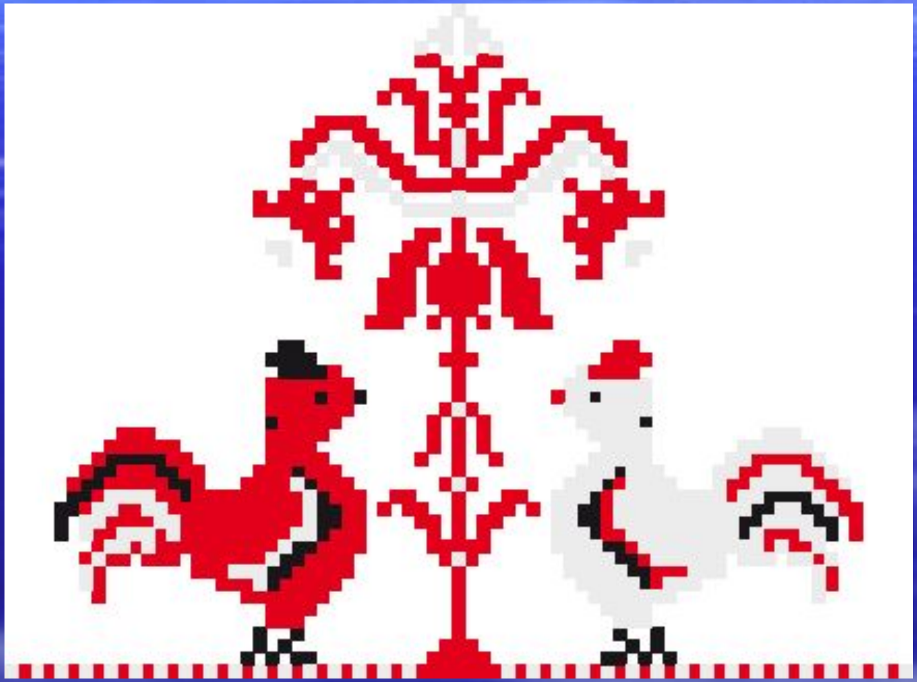

Шчасце сям'і, сядзібы, хаты ахоўвалі абярэгі – сімвалы свяшчэнных жывёл і птушак.Сярод такіх вобразаў-абярэгаў вядучае месца займае певень. Крык пеўня асацыіруецца з наступленнем дня, узыходам сонца, знікненнем нячыстай сілы. Певень – як дамавік, ён аберагае селяніна, сцеражэ сямейнае шчасце.

Два пеўні, сіметрычна размешчаныя паабапал букета ці вазона, выступаюць у ролі абаронцаў, апякуноў жаночай долі.

Вобраз моцнай дзяржавы, крэпкай сям'і

Кожная цывілізаваная краіна заклапочана ўмацаваннем сям'і. Гэта той падмурак, на якім трымаецца дзяржава. Моцная сям'я – моцная дзяржава, аснова дабрабыту і шчасця.

Вобраз чалавека

Дзяржава складаецца з людзей. Чалавек – аснова жыцця на зямлі, аснова сям'і, прадаўжэння роду, моцы дзяржавы. Сімвалам чалавека ў народнай свядомасці з'яўляецца зорка. "Нарадзіўся чалавек – на небе з'явілася яго зорка. Добры чалавек – яго зорка гарыць ярка", – кажуць людзі. Зорка таксама сімвал славы, росквіту творчых сіл. Кажуць: "Зорка першай вялічыні, закацілася яго зорка".

Вобраз роднай Беларусі

Вобраз роднай Беларусі перадаецца ў выглядзе разеткі, аблямаванай гірляндай кветак. Вышываючы гэты ўзор, майстрыха гаворыць аб сваёй любові да Радзімы, прапануе, каб людзі захапляліся Беларуссю і яшчэ больш шанавалі яе. Для многіх вышывальшчыц любоў да сваёй Бацькаўшчыны звязваецца з любоўю да нечага канкрэтнага, што яны бачаць штодзённа – магутнага лесу і дуброў, блакітных рэк і азёр, маляўнічых лугоў і садоў, прасторных палёў і ніў.

Вобраз крыніцы

У старыя часы, калі нашы продкі яшчэ не ўмелі капаць калодзежы, чыстую ваду яны бралі з крыніц. Гэта было святое месца. Крынічная вада лічылася карыснай, гаючай, чароўнай. У крыніцах такая вада, казалі ў народзе, што калі чалавек яе нап’ецца, будзе дужы ды здаровы. Таму крыніца – гэта сімвал жыццёвай сілы, моцы, здароўя, сімвал духоўнасці, яднання з роднай зямлёй.